

SLUČAJ KOZAK PROTIV POLJSKE

(Predstavka broj: 13102/02)

PRESUDA

Strasbourg, 2. marta 2010. godine

U slučaju **Piotr Kozak protiv Poljske** Evropski sud za ljudska prava, Četvrto odjeljenje, zasijedajući kao Vijeće u sastavu: Nicolas Bratza, predsjednik, Lech Garlicki, Giovanni Bonello, Ljiljana Mijović, David Thór Björgvinsson, Ján Šikuta,

Ledi Bianku (sudije) i Lawrence Early, sekretar odjeljenja, nakon vijećanja, zatvorenog za javnost, dana 9. februara 2010. godine, donosi sljedeću presudu usvojena istog datuma:

POSTUPAK

1. Predmet je predstavka (br. 13102/02) protiv Republike Poljske podnijeta Sudu shodno članu 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu "Konvencija") od strane državljanina Republike Poljske, gospodina Piotra Kozaka, (u daljem tekstu "podnositelj predstavke"), dana 23. avgusta 2001. godine.

2. Podnosioca predstavke zastupao je gospodin A. Bylinski, advokat iz Szczecina. Poljsku Vladu (u daljem tekstu "Vlada") zastupao je njihov agent, gospodin J. Wolasiewicz, iz Ministarstva za vanjske poslove.

3. Podnositelj predstavke je naročito tvrdio da je došlo do kršenja člana 14. u vezi sa članom 8. Konvencije, tvrdeći da je bio diskriminisan na osnovu njegove seksualne orijentacije time što mu je poricano pravo da naslijedi zakup stana nakon smrti njegovog partnera.

4. Dana 4. decembra 2007. godine Sud je odlučio da obavijesti Vladu o predstavci. On je takođe odlučio da ispita meritum predstavke, kao i njenu prihvatljivost (član 29. stavka 3).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

5. Podnositelj predstavke je rođen 1951. godine i živi u Szczecinu.

A. Kontekst

1. Nesporne činjenice

6. Godine 1989, podnositelj predstavke se uselio u gradski stan u K. ulici, koji je zakupio T.B., partner podnosioca predstavke, s kojim je podnositelj predstavke živio u istopolnoj zajednici. Ranije, 1986. ili 1987. godine, živjeli su zajedno u stanu koji je T.B. zakupio u N. ulici. Podnositelj predstavke i T. B. su dijelili troškove stana. Dana 28. maja 1989. godine, podnositelj predstavke je u registru stanara kojeg vodi Uprava grada Szczecin (Gmina) registrovan kao stanar sa stalnim boravkom.

7. Dana 1. aprila 1998. godine T. B. je preminuo.

8. Nenaznačenog, kasnijeg, datuma podnositelj predstavke je podnio zahtjev gradonačelniku Szczecina (Prezydent Miasta) tražeći da s njim sklopi ugovor o izdavanju, čime bi se

nadoknadio ugovor s pokojnim T.B. Od strane jednog od gradskih službenika usmeno je obaviješten da bi prvo trebao podmiriti dugove na ime stanarine jer se u suprotnom novi ugovor neće moći sprovesti. Podnosilac predstavke je podmirio dugove koji su iznosili 4671.28 poljskih zlota (PLN), te je renovirao stan i platio 5.662 poljskih zlota (PLN) za troškove radova.

9. Dana 19. juna 1998, Gradski sekretarijat za gradske zgrade i stambene objekte Szczecina (Wydział Budynków i Lokali Komunalnych Urzędu Miejskiego) poslao je podnosiocu predstavke dopis kojim ga obavještava da se njegovom zahtjevu ne može udovoljiti jer nije ispunio relevantne kriterijume. Jedan od tih kriterijuma je bio da je boravio u gradskom stanu barem od 11. novembra 1992. godine. Vlasti su smatrale da podnosilac predstavke nije živio u stanu, već da se uselio nakon 1. aprila 1998. godine, dana kada je preminuo T.B. Osim toga, u međuvremenu, 3. aprila 1998. godine, ime podnosioca predstavke izbrisano je iz registra stanara obzirom na činjenicu da tamo nije živio više od pet godina (vidjeti niže navedene stavove od 14. do 23.). Stoga, vlasti su podnosiocu predstavke naložile da napusti stan i preda ga gradskim vlastima pod prijetnjom da će biti prisilno iseljen na vlastiti trošak i rizik pri čemu će se iseljenje sprovesti nezavisno od njegove prisutnosti.

10. Nakon toga podnosilac predstavke je pokušao postići dogovor s gradskim vlastima ali bezuspješno.

2. Sporne činjenice

(a) Vlada

11. Vlada je tvrdila da su u neko nenavedeno vrijeme podnosilac predstavke i T.B. došli u sukob. T.B. je tražio od vlasti da ime podnosioca predstavke briše iz registra stanara i namjeravao je protiv njega pokrenuti postupak iseljenja. Prestali su zajednički voditi domaćinstvo oko godinu i po prije smrti T.B. a istovremeno je podnosilac predstavke prestao plaćati stanarinu za stan. Tri mjeseca prije smrti, T.B. je odsjeo u kući svog brata, ali se u stan vratio sredinom februara 1998. godine. U vrijeme smrti T.B. podnosilac predstavke nije živio u stanu. Vlada je nadalje navela da podnosilac predstavke nije preuzeo odgovornost za sahranu T.B.a. Kako bi potkrijepila svoje tvrdnje, Vlada se pozvala na odluke koje su donijele upravne vlasti i sudovi u postupcima koji su se odnosili na stalni boravak (vidjeti niže navedene stavke od 14. do 23.) i iseljenja (vidjeti niže navedene stavke od 24. do 28.). Priložili su kopije relevantnih odluka.

(b) Podnosilac predstavke

12. Podnosilac predstavke je priznao da su, T.B. i on, počeli s međusobnim raspravama oko godinu i po prije T.B. smrti, te da je on prestao plaćati stanarinu i iselio se na neko vrijeme. Međutim, oni su se devet mjeseci prije T.B. smrti pomirili i obnovili odnos.

13. Podnosilac predstavke je naveo da su prije i u vrijeme smrti T.B. oboje živjeli u stanu. On se brinuo za T.B. tokom njegove bolesti, sve do smrti. Što se tiče T.B. sahrane, podnosilac predstavke je obrazložio da je T.B. bivša supruga organizovala sahranu i da joj je troškove djelimično nadoknadilo socijalno osiguranje, ali da joj je on pomogao organizovati sahranu i da je učestvovao u ceremoniji.

B. Upravni postupci koji se tiču stalnog boravka

14. Dana 5. avgusta 1997. godine, T.B. je podnio zahtjev Gradskoj upravi Szczecina tražeći da se ime podnosioca predstavke kao stanara sa stalnim boravkom u stanu u K. ulici briše iz registra stanara iz razloga što više nije živio na toj adresi.

15. Dana 3. aprila 1998. godine zahtjevu je udovoljeno i u registru je izvršen novi upis. Relevantna upravna odluka postala je konačna nenaznačenog datuma.

16. Dana 26. juna 1998. godine podnosilac predstavke je od vlasti zatražio da se ponovno otvori slučaj, navodeći da nije bio obaviješten o pokretanju postupka. Tvrdio je da je kontinuirano živio u stanu od 18. maja 1989. godine što je bilo u suprotnosti s onim što je utvrđeno u tim postupcima.

17. Slučaj je ponovno otvoren i vlasti su saslušale argumente podnosioca predstavke i nekoliko svjedoka.

18. Podnosilac predstavke je naveo da je od 1994. do 1998. godine, u nekoliko navrata, putovao u Njemačku radi privremenog zaposlenja, u periodima koji su obično trajali po oko tri mjeseca. Godine 1997. bio je odsutan samo od marta do maja, te mjesec i po od kraja avgusta ili početka septembra.

19. Vlasti su provjerile vize i pečate u pasošu podnosioca predstavke i utvrdile da su njegovi navodi o boravcima i njihovom trajanju u Njemačkoj tačni.

20. Nadalje su saslušali iskaze dvoje svjedoka, K.P. i Z.M., koje je predložio podnosilac predstavke, te iskaze stanara zgrade u K. ulici. Iako susjedi podnosioca predstavke nijesu izričito potvrdili da je stalno boravio u stanu, naveli su da su ga često viđali, da je otvarao vrata stana, pomogao jednom od njih s prenošenjem namještaja te da je renovirao stan u aprilu 1998. godine. Takođe su naveli da je T.B. vodio vrlo živahan društveni život i da su ga posjećivali mnogi muškarci. K.P. i Z.M., koji su bili kolege pokojnog T.B. i podnosioca predstavke, potvrdili su da je podnosilac predstavke živio u stanu do smrti T.B.

21. Dana 31. marta 1999. godine, gradonačelnik Szczecina je poništio odluku od 3. aprila 1998. godine, i odbio izbrisati ime podnosioca predstavke iz registra stanara. U svojoj odluci gradonačelnik se pozvao na činjenicu da je 1994. i 1995. godine podnosilac predstavke neuspješno pokušavao naslijediti ugovor o rentiranju gradskog stana u J. ulici, nakon smrti vlasnika stana T.B., nosioca prava na zakup (vidjeti takođe niže navedenu stavu broj 26.). Istaknuto je da je u tom postupku podnosilac predstavke naveo da je živio u stanu u J. ulici, od marta 1991. godine, da je imao ključeve, da je tamo držao svoj namještaj i lične stvari te da se nakon boravka u Njemačkoj, 1994. godine, vratio u stan i renovirao ga.

22. Nadalje je navedeno da je podnosilac predstavke, kada je od njega zatraženo da objasni nekonzistentnost s prethodno iznesenom verzijom, rekao da njegove izjave vezano za navodni boravak u J. ulici nijesu bile istinite te da je tako postupio isključivo radi sticanja prava na iznajmljivanje stana u J. ulici, a da je zapravo stalno živio u K. ulici. Dodao je da u svakom slučaju nije mogao svaki dan biti u stanu zbog čestog opijanja T.B. i njegovih kolega.

23. Ocjenjujući činjenice u cjelini, gradonačelnik je smatrao da svjedočenja svjedoka koje je predložio podnosilac predstavke nijesu bila vjerodostojna jer se radi o njegovim kolegama koji, osim toga, nijesu stanovali u zgradi. Stanari nijesu izričito potvrdili da je tamo živio od avgusta 1997. do marta 1998. godine. Međutim, obzirom na činjenicu da je T.B. preminuo 1. aprila 1998. godine, da je pobijana odluka donesena 3. aprila 1998. godine i da je, kao što su potvrdili susjedi, podnosilac predstavke u stanu živio nakon smrti T.B. i renovirao ga, bilo je očito da je na dan donošenja odluke bio nastanjen u stanu. Skladno tome, prvobitna odluka nije donijeta na osnovu okolnosti koje su postojale u trenutku njenog donošenja i kao takvu je treba poništiti.

C. Postupak za iseljenje

24. Dana 16. aprila 1999. godine, Uprava grada Szczecina je protiv podnosioca predstavke podnijela tužbu Okružnom sudu Szczecin (Sąd Rejonowy), tražeći njegovo iseljenje iz stana koji je iznajmio pokojni T.B. Dana 27. maja 1999. godine, Sud je donio presudu zbog izostanka, udovoljavajući traženju. Dana 18. juna 1999. godine, podnosilac predstavke je zatražio da se presuda odloži i da se zahtjev odbije. Sud je nastavio s izvođenjem dokaza.

25. Dana 24. maja 2000. godine, Sud je saslušao podnosioca predstavke. Podnosilac predstavke je naveo da je T.B. živio u stanu te da je bio registrovan kao stanar sa stalnim boravkom u stanu kojeg je pod zakup uzeo od T.B. U kritično vrijeme on je još uvijek živio u stanu, plaćajući

dvostruku stanarinu jer je stan koristio bez pravne osnove. Obavijestio je brata pok. T.B. o njegovoj smrti, ali nije organizovao sahranu budući da je smatrao da bi se za to trebala pobrinuti porodica. Porodica je odbila učestvovati u sahrani. Po svojoj prilici sahranu je organizovala T.B. bivša supruga.

26. Dana 2. juna 2000. godine, Okružni sud je donio presudu zbog izostanka 27. maja 1999. godine. Sud je utvrdio sljedeće činjenično stanje: Podnosilac predstavke je bio registrovan kao stanar sa stalnim boravkom u stanu od 28. maja 1989. godine. Jednu sobu je od T.B. uzeo u zakup dana 3. aprila 1998. godine. Njegovo je ime kao stanara sa stalnim boravkom, na prijedlog T.B., izbrisano iz registra. Kasnije, tokom ponovnog otvaranja slučaja, ponovno je upisano (vidjeti takođe gore stavove od 14. do 23.). Podnosilac predstavke nije organizovao T.B. sahranu. T.B. i podnosilac predstavke su bili u svađi. Podnosilac predstavke se preselio u stan u ulici K. nakon smrti T.B. Sud je nadalje smatrao da, iako je podnosilac predstavke bio registrovan kao stanar sa stalnim boravkom, ta činjenica ne može biti odlučna jer se njene pravne posljedice tiču jedino registra stanara, ali ne i primjene člana 8. Zakona 1994 koji propisuje zakonske uslove za nasljeđivanje ugovora o zakupu (vidjeti takođe dolje navedeni stav pod brojem 40.) U datim je okolnostima Sud zaključio da podnosilac predstavke nije imao zakonsko pravo na sporni stan i da se treba donijeti nalog za iseljenje.

27. Podnosilac predstavke se žalio tvrdeći da prvostepeni sud nije tačno utvrdio činjenično stanje te da je izrazito pogrešno utvrdio da se u stan u K. ulici uselio tek nakon smrti T.B. Pozvao se i na određene procesne propuste i arbitrarnu ocjenu dokaza.

28. Dana 14. septembra 2001. godine, Regionalni sud Szczecina (Sąd Okręgowy) je preispitao i odbio žalbu, prihvativši obrazloženje navedeno u prvostepenoj presudi.

D. Postupak za nasljeđivanje prava na zakup

1. Dana 14. jula 2000. godine, podnosilac predstavke je Gradsku upravu Szczecin tužio Okružnom sudu Szczecina, tražeći da se donese presuda da je naslijedio pravo na rentiranje nakon smrti T.B.

2. Na raspravi održanoj 30. oktobra 2000. godine, advokat podnosioca predstavke je naveo da se potraživanje zasnivalo na članu 8. stavu 1 Zakona o zakupu stambenih objekata i naknadama za stanarinu od 2. jula 1994. godine (ustawa o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych) ("Zakon 1994") (vidjeti takođe dolje navedeni stav broj 40.) i da po toj osnovi podnosilac predstavke ima pravo naslijediti pravo na zakup kao T.B. životni partner (konkubent) s kojim je zajedno živio i vodio domaćinstvo niz godina.

3. Dana 9. novembra 2000. godine, podnosilac predstavke je zatražio od suda da sasluša svjedoke, K.P., R.M. i S.B., kako bi se utvrdilo da su on i T.B. cijelo vrijeme bili u izrazito bliskim odnosima.

4. Na raspravi održanoj 22. februara 2001. godine, Sud je odbio prijedlog i saslušao je samo podnosioca predstavke. Smatrao je da je činjenica da je podnosilac predstavke živio zajedno sa svojim pokojnim partnerom već dovoljno dokazana na temelju njegovih vlastitih izjava. Pred sudom je podnosilac predstavke, između ostalog, naveo da je snosio troškove vezane za vođenje domaćinstva, uključujući i kiriju za stan. On je živio u sobi, a T.B. je stanovao u kuhinji. Istoga dana sud je donio presudu i odbio zahtjev.

5. Okružni sud je utvrdio sledeće činjenično stanje: T.B. je predmetni stan zakupio od gradske opštine. Bio je razvedeni samac. Podnosilac predstavke i T.B. živjeli su zajedno, od 1986. do 1987. godine, u početku u drugom stanu, nakon čega su se 1989. godine uselili u sporni stan. Bili su u homoseksualnoj vezi. Podnosilac predstavke je snosio troškove vođenja domaćinstva i podmirivao stanarinu za stan. Prestali su zajednički voditi domaćinstvo oko godinu i po prije T.B. smrti, i u isto je vrijeme gradskoj opštini prestao podmirivati zakupninu stana. Godine 1996, tužena gradska opština je protiv T.B. pokrenula postupak za iseljenje iz razloga što dugovi na ime zakupa nijesu bili podmireni. Nakon smrti T.B., podnosilac predstavke je podmireo dugove na

ime zakupa i zatražio od tužioca da s njim sklopi ugovor o zakupu. Renovirao je stan. Podnosilac predstavke je, 1994. godine, podnio tuženoj gradskoj opštini sličan zahtjev tražeći od gradske uprave da s njim zaključi ugovor o zakupu vezano za drugi stan koji je bio iznajmljen izvjesnom E.B., i to nakon njegove smrti. Tvrдио je da je stalno živio u stanu E.B. u J. ulici dok je u stanu T.B. samo bio registrovan kao stanar sa stalnim boravkom.

6. Relevantne pravne činjenice glase: “Prema članu 8, stav 1 Zakona 1994, osoba može preuzeti ugovor o zakupu ukoliko on ili ona, kumulativno, ispunjavaju sljedeća četiri uslova: (1) da je osoba bila u bliskoj vezi sa pokojnim zakupcem na osnovu krvnog srodstva, usvojena ili u de facto bračnoj zajednici; (2) neprekidno stanovala sa zakupcem do njegove ili njezine smrti; (3) nije prepustila to pravo zakupcu stana i (4) nakon smrti zakupca nije imala pravo na drugi stan. Podnosilac predstavke je naveo da je živio u de facto bračnoj zajednici sa T.B. Ovo se treba ocijeniti u svijetlu situacije kakva je bila nakon T.B. smrti. Glavne odlike de facto bračnog odnosa (konkubinat) su njegova raskidivost i nepostojanje pravnih posljedica koje bi proizlazile iz njegovog raskida – budući da je čista de facto zajednica. Da bi se odnos smatrao de facto bračnim odnosom mora postojati emocionalna, fizička, kao i ekonomska veza između partnera. Iz svjedočenja podnosioca predstavke proizlazi da je ekonomska veza među partnerima prekinuta oko godinu i po prije T.B. smrti, kada su prestali zajednički voditi domaćinstvo. Posljedično, njihov odnos više ne ispunjava uslove de facto bračnog odnosa. Međutim, čak i pod pretpostavkom da su svi prethodno navedeni zahtjevi za de facto bračni odnos postojali, zajednica života podnosioca predstavke i T.B. ne bi se mogla tako smatrati. Naime, de facto bračni odnos nije legalizovana zamjena za brak. U skladu sa poljskim zakonom, član 1. stav 1 Porodičnog i starateljskog zakona, brak može biti sklopljen samo između žene i muškarca. Dakle Zakon prepoznaje samo de facto odnose osoba različitog pola”. Kao što je rečeno, podnosilac predstavke ne spada u grupu osoba koje imaju pravo pozivati se na član 8. stav 1 Zakona 1994. Sva četiri prethodno navedena uslova iz člana 8. stava 1 moraju biti podjednako ispunjena; neispunjavanje samo jednog od njih čini suvišnim preispitivanje zadovoljavanja ostalih. Usput, treba dodati da, uzevši u obzir pokušaje podnosioca predstavke da naslijedi ugovor o zakupu, drugog, stana, njegov stalni boravak u stanu, (o kojem se radi), nakon smrti nosioca prava na zakup podliježe sumnji.

...

35. Podnosilac predstavke se žalio Regionalnom sudu Szczecina (Sąd Okręgowy), tražeći da se sporna presuda poništi i da se slučaj vrati nižem sudu na ponovni postupak ili, alternativno, da se presuda preinači te se njegovom zahtjevu udovolji u cijelosti. Tražio je od Regionalnog suda da ga dodatno sasluša kako bi se utvrdilo stvarno trajanje njegovog odnosa sa T.B. Dalje, pozivajući se na član 390. stav 1 Zakona o parničnom postupku (Kodeks postępowania cywilnego), tražio je od suda da Vrhovnom sudu (Sąd Najwyższy) uputi sljedeće pravno pitanje: “Da li pojam „osoba koja je živjela s zakupcem u de facto bračnoj zajednici“, koji se koristi u članu 8. stavu 1 Zakona 1994 i osobu koja je živjela u homoseksualnoj zajednici sa zakupcem ili samo osobu koja živi u heteroseksualnoj zajednici?”

36. Isto tako, podnosilac predstavke je tražio od suda da, na osnovu člana 3. Zakona o Ustavnom sudu (Ustawa o Trybunale Konstytucyjnym) (“Zakon o Ustavnom sudu”) od 1. avgusta 1997. godine, Ustavnom sudu uputi sljedeće pravno pitanje: “Da li pojam „osoba koja je živjela sa zakupcem u de facto bračnoj zajednici“, koji se koristi u članu 8. stava 1 Zakona 1994 – ukoliko se interpretira tako da obuhvata samo de facto bračnu zajednicu žene i muškarca – u skladu sa članom 32. stavom 2 i članom 75 Ustava i članom 14 Evropske konvencije o ljudskim pravima?”

37. Što se tiče glavnih razloga za žalbu, podnosilac predstavke je tvrdio da je Okružni sud propustio pravilno utvrditi činjenično stanje, posebno stoga što je zaključio da su on i T.B. prestali zajednički voditi domaćinstvo godinu i po prije smrti T.B i to isključivo na osnovu njegovog nepotpunog svjedočenja i stoga što je odbio prihvatiti izvođenje dokaza saslušanjem svjedoka koje je on predložio kako bi pojasnili okolnosti slučaja. Pozivao se i na kršenje građanskog materijalnog prava koje se ogledalo u pogrešnoj interpretaciji pojma “osoba koja je živjela sa zakupcem u de facto bračnoj zajednici” na način da se odnosi isključivo na životnu zajednicu muškarca i žene.

38. Dana 1. juna 2001. godine, Regionalni sud Szczecina je preispitao i odbio žalbu. Sud je smatrao da je niži sud pravilno utvrdio da podnositelj predstavke nije uspio zadovoljiti uslove navedene u členu 8. stav 1 Zakona 1994. Obrazloženje u suštini glasi kako slijedi: “U ovom slučaju podnositelj predstavke izvodi svoje pravo na nasljeđivanje ugovora o zakupu iz svog stabilnog homoseksualnog odnosa sa zakupcem. Stoga je utvrđivanje opsega pojma “osoba koja je živjela sa zakupcem u de facto bračnoj zajednici“ od ključne važnosti za odluku o žalbi. Suprotno onome što se tvrdi u žalbi, Okružni sud je pravilno interpretirao gore navedeni pojam. Ovaj sud dijeli mišljenje izraženo u obrazloženju pobijane presude da zakonska odredba člana 8. stava 1 Zakona 1994 obuhvata osobe koje su u de facto bračnom odnosu, to jest faktičan odnos osoba različitog pola sa stabilnim fizičkim, emocionalnim i ekonomskim vezama koji izgleda kao brak. Podnositelj žalbe nije u pravu kada kaže da opseg gore navedene odredbe obuhvata i homoseksualne odnose. Skladno mišljenju koje je ustaljeno u našim propisima i sudskoj praksi..., o de facto bračnoj zajednici radi sa samo ako zajedno žive žena i muškarac. Mora se naglasiti da se de facto bračna zajednica od braka razlikuje samo po izostanku ozakonjenja. Stoga subjekti bračne zajednice mogu biti jedino osobe koje prema poljskom zakonu imaju pravo na brak. U skladu sa članom 1. stav 1 Porodičnog i starateljskog zakona, osnovni princip porodice u Poljskoj je razlika u polu budućeg bračnog para (nupturienti), što znači da sklapanje braka između osoba istog pola nije dopušteno. Imajući u vidu činjenicu da de facto životna zajednica predstavlja zamjenu za brak, mora se smatrati da njeni subjekti mogu biti isključivo žena i muškarac. Iako je podnositelj žalbe u pravu kada kaže da u evropskim propisima koncept de facto bračne zajednice obuhvata i homoseksualne odnose, prema opštim pravilima tumačenja, pravnim konceptima treba dati značenje koje imaju u našem pravnom sistemu. Poljski zakon ne priznaje odnose osoba istog pola. Zbog tog razloga, kada zakonska odredba (u ovom slučaju člana 8 stava 1 Zakona 1994) proizvodi pravne posljedice na osnovu postojanja de facto bračnog odnosa, to se ne odnosi na partnere koji su u homoseksualnim odnosima, čak i ako imaju stabilne emocionalne, fizičke i ekonomske veze. Suprotno tvrdnjama iznijetim u žalbi, prethodno navedeno pravno rješenje ne krši ustavno načelo jednakosti pred zakonom. Načelo jednakosti pred zakonom nema apsolutni karakter i izuzeci se mogu opravdati potrebom da se zaštite druga prava. Inače, član 18. Ustava ... izričito utvrđuje da će “brak, kao zajednica muškarca i žene, kao i porodica ... biti stavljeni pod zaštitu i brigu Republike Poljske“. Navedena odredba uspostavlja ustavno načelo zaštite porodice zasnovane na zajednici žene i muškarca. Odredbe međunarodnih ugovora koje je Poljska ratifikovala, to jest član 12. Evropske konvencije o ljudskim pravima i član 23. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima ..., koji obezbjeđuju pravnu zaštitu samo u odnosu na heteroseksualne odnose, u skladu su s odredbama u poljskom pravnom sistemu. Konačno, Okružni sud je pravilno utvrdio da podnositelj predstavke ne spada u grupu osoba koje imaju pravo na nasljeđivanje prava na zakup u smislu člana 8. Zakona 1994. Obzirom na okolnosti, nije bilo potrebno izvoditi dokaze kako bi se utvrdilo je li podnositelj predstavke zaista živio u zajednici sa zakupcem i jesu li drugi uslovi za nasljeđivanje prava na zakup bili zadovoljeni. Iz navedenog razloga, argumenti (koji se tiču odbijanja izvođenja dokaza saslušanjem svjedoka i navodno pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja) su neosnovani. U skladu s navedenim žalbu treba odbiti...”

39. Kasacijska žalba Vrhovnom sudu nije na raspolaganju u ovom slučaju.

II. RELEVANTNI DOMAĆI ZAKONI I PRAKSA

A. Sukcesija u pravu zakupa stana

40. Odjeljak 8 (1) Zakona 1994 glasi:

“1. U slučaju smrti osobe koja izdaje stan, njegovi ili njeni potomci, predci, odrasli rođaci, usvojitelji, usvojena djeca ili osoba sa kojom je osoba koja izdaje stan živjela u de facto bračnom

odnosu, će, pod uslovom da je sa zakupcem stana živjela u njegovom domaćinstvu do trenutka njegove smrti, naslijediti ugovor o zakupu i dobiti prava i obaveze o zakupu u vezi sa stanom, osim ako se ne odrekne toga prava. Ova odredba neće se primjenjivati na osobu koja, kada je vlasnik umro, imala drugi stambeni objekat.

2. U slučajevima kada ne postoji nasljednik ugovora o zakupu, ili kada se nasljednik odrekne toga prava, zakup će isteći.”

41. Zakon 1994 je ukinut 10. jula 2001. godine. Od tada pravila koja regulišu nasleđe zakupa uključena su u Građanski zakonik (Kodeks cywilny). Na osnovu člana 26 (12) Zakona 2001, novi član 691 uveden je u Građanski zakonik. Član 691, koji se primjenjuje od 10. jula 2001, kaže, u relevantnom, sljedeće: “1. U slučaju smrti zakupca, njegov ili njen supružnik (ukoliko on ili ona nije partner zakupa), njegova ili njena djeca ili djeca njegovog ili njenog supružnika, neka druga osoba sa kojom je zakupac imao obavezu izdržavanja i osoba koja je živjela u de facto zajednici sa zakupcem će naslijediti sporazum o zakupu.”

B. Porođično pravo

42. Član 1. stav 1 Zakona o porodici i starateljstvu (Kodeks rodzinny i opiekunczy) kaže: “Brak će biti ugovoren kada se se istovremeno prisutni muškarac i žena izjasne pred Registrom građanskog statusa da uzimaju jedno drugo za supružnika”.

C. Prijedlog zakona o registrowanju istopolnih partnerstava

43. Godine 2003, grupa od 36 senatora podnijela je prijedlog Zakona o registrowanju istopolnih partnerstava Senatu Poljske (Senat). Po prijedlogu zakona, registrowanje istopolnih partnerstava je u svrhu kreiranja prava sličnih onima o braku u pogledu nasljeđivanja, zdravstvenog i socijalnog osiguranja i poreza. Nakon duge debate i podizanja kontroverznih pitanja vezanih za sve odredbe, prijedlog zakona je na kraju upućen Sejm-u, krajem 2004. godine. On nije razmatran u Sejm-u, jer je uslijedilo raspuštanja Parlamenta zbog izbora održanih 2005. godine. Od tada nije bilo sličnih zakonskih inicijativa u Poljskoj.

D. Ustavne odredbe

44. Član 18. Ustava, koji se odnosi na brak, kaže: “Brak je zajednica muškarca i žene, kao i porodice, materinstva i očinstva i kao takav biće stavljen pod zaštitu i brigu Republike Poljske”.

45. Član 32. Ustava, koji se bavi principima jednakosti pred zakonom i nediskriminacije, kaže sljedeće:

“1. Svi ljudi biće jednaki pred zakonom. Svi ljudi imaće pravo na jednako postupanje od strane državnih organa.

2. Niko neće biti diskriminisan na osnovu političkog, socijalnog ili ekonomskog života iz bilo kojih razloga.”

46. Član 75. Ustava, koji se odnosi na stambenu politiku države, tvrdi sljedeće:

“1. Državni organi će voditi politiku u cilju zadovoljavanja stambenih potreba građana, naročito u borbi protiv smanjivanja broja beskućnika, promovisanja razvoja socijalno - stambene izgradnje i podržavanja aktivnosti čiji je cilj da svaki građanin ima dom.

2. Zaštita prava stanara utvrđuje se statutom”.

47. Član 79. Ustava, koji se odnosi na ustavne žalbe, navodi, u mjeri u kojoj je to relevantno, sljedeće:

“1. U skladu sa principima preciziranim u Ustavu, svi čije su ustavne slobode ili prava narušeni, imaju pravo da se žale Ustavnom sudu za presudu u skladu sa ustavom statuta ili nekog drugog normativnog akta na osnovu kojeg sud ili administrativni organ bi mogao donijeti konačnu odluku o njegovim pravima ili slobodama ili o njegovoj obavezi naznačenoj u Ustavu”.

E. Praksa Ustavnog suda

1. Presuda od 1. jula 2003. godine (br. P 31/02)

48. U toj presudi Ustavni sud se bavio pravnim pitanjem podnijetim od strane Sroda Slak-ska Okružnom sudu (Sąd Rejonowy) u vezi sa procedurom čekanja za sukcesiju zakupa. Pita-nje se odnosilo na moguću neustavnost Zakona 2001 zbog toga što je, kao posljedicu ukidanja Zakona 1994 i njegovog odjeljka 8(1) (vidjeti stavove iznad, broj. 40-41), predstavio listu novih osoba koja nasljeđuju pravo na izdavanje stana nakon smrti zakupca, što je navedeno u članu 691 stava 1 Građanskog zakonika (pogledajte stav 41 iznad). Za razliku od predhodnog propisa, spisak nije više uključivao unučad zakupca. Ustavni sud presudio je da je modifikacija Zakona 2001 u skladu sa članom 2. (vladavina prava) i članom 32. (princip jednakosti pred zakonom i nediskriminacije) Ustava.

2. Presuda od 9. septembra 2003. godine (br. SK 28/03)

49. Presuda je donesena na osnovu ustavne žalbe koju su podnijeli izvjesni J.B. i D.Cz., na-vodeći da odjeljak 8(1) Zakona 1994 nije u skladu sa brojnim ustavnim odredbama, uključujući princip socijalno - tržišne ekonomije, zaštitu vlasničkih prava, jednakost pred zakonom, zabranu diskriminacije, zaštitu nasljedničkih prava i zaštitu prava zakupaca. Podnosioci predstavke su tvrdili, između ostalog, da je sporni odjeljak u suprotnosti sa navedenim odredbama jer isklju-čuje mogućnost da zakupčevi stariji potomci i drugi koji već imaju stambeni objekat naslijede zakup, što na diskriminatorски način ukida njihovo pravo za nasljedstvo.

50. Ustavni sud tvrdio je da je sekcija 8(1) Zakona 1994, djelujući na način koji je podnosi-lac žalbe osporavao, bila u skladu sa ustavnim odredbama koje idu u prilog njihovoj žalbi.

F. Sudska praksa Vrhovnog suda

51. Vrhovni sud se u svojoj presudi od 6. decembra 2007. godine (br. IV CSK 301/07), bavio kasacionom žalbom u vezi podjele zajedničke imovine koju je stekao istopolni par. Suština ove presu-de bavi se pravilima koja se primjenjuju u takvoj podjeli imovine, što su, kako tvrdi Sud, bile odredbe Građanskog zakonika koje su bile relevantne u kontekstu te određene veze. One se mogu razlikovati u zavisnosti od određene situacije, prirode međusobnog odnosa i organizacije ličnih i ekonomskih pitanja među partnerima. Dok je Sud jasno odbio ideju da se istopolna veza može smatrati “de facto bračnom zajednicom”, on nije isključio da se pravila koja se primjenjuju na de facto bračne zajednice mogu analogno primjenjivati i na istopolne parove koji potražuju podjelu zajedničke imovine. U tom kontekstu, Vrhovni sud je duboko analizirao pravni pojam de facto bračne zajednice i donio zaključak da, u mjeri u kojoj je to relevantno, glasi:

“(Princip) Zaštita braka je propisana u članu 18. Ustava i znači pravno propisanu zajedni-cu muškarca i žene koja je pod zaštitu i brigu Republike Poljske. Zaštita braka uključuje, između ostalog, činjenicu da se pravne posljedice koje obezbjeđuje brak ne primjenjuju na ostale veze i da je bilo koja interpretacija ili primjena zakona koja vodi do izjednačavanja ostalih oblika zajednice sa brakom, nedopustiva. Imajući u vidu ustavni princip zaštite braka i činjenicu da se nedostatak pravne regulative za vanbračne veze ne može smatrati rupom u zakonu, nedopustivo je da se brač-ne odredbe primjenjuju (uključujući i bračnu imovinu i njenu podjelu) – čak ni analogno - na bilo koje veze bazirane na postojanju ličnih i ekonomskih sredstava, osim na bračne veze....

Poljski zakon ne obuhvata ni jednu, ni sveobuhvatnu ni parcijalnu, regulativu vanbrač-nih veza lične ili ekonomske prirode i, iz tog razloga, te veze se smatraju pravno ravnodušnim faktičkim odnosima. ...

Nedostatak pravne regulative za vanbračne lične i ekonomske veze, određena pravila za definisanje i postupanje prema takvim vezama - nazvana de facto bračna zajednica - razvijena su u sudskoj praksi i pravu. Kriterijum za de facto bračnu zajednicu ne uključuje, kao pravilo, nikakvu formalnu osnovu zajedničkog života, nikakva ograničenja po pitanju raskida veze, stabilnost veze, postojanja zajednice u ličnom i ekonomskom životu i različiti pol partnera, već koncept de facto bračne veze razvijen od strane sudske prakse i zakona, smatra različit pol među partnerima jednim od osnovnih elemenata.

Uspostavljena tradicija, uključujući semantičku tradiciju, govori protiv uključivanja modela istopolnih osoba u vezi po uzoru na heteroseksualnu vezu u pojam de facto bračnog odnosa”.

PRAVO

I. NAVODNA KRŠENJA ČLANA 6, STAVA 1 KONVENCIJE

52. Podnosilac predstavke se pozivao na kršenje njegovog prava na pošteno suđenje, zagarantovanog članom 6. stavom 1 Konvencije, na osnovu činjenice da je, u postupku za nasljeđivanje prava na zakup, Okružni sud odbio izvesti dokaze saslušanjem svjedoka koje je on predložio kako bi se utvrdilo da je živio u naročito bliskom odnosu sa svojim pokojnim partnerom. Član 6, stava 1 propisuje, u suštini, kako slijedi: “Radi utvrđivanja svojih građanskih prava i obaveza ... svako ima pravo na pošteno ...suđenje ... od strane ... suda...”

53. Sud ponavlja da, iako član 6. Konvencije garantuje pravo na pošteno suđenje, on ne propisuje nikakva pravila o dopuštenosti dokaza ili načinu na koji bi se trebali cijeniti, pa se stoga radi o stvarima koje treba primarno regulisati nacionalnim pravom i nacionalnim sudovima. (vidjeti García Ruiz protiv Španije, br. 30544/96, stav 28., ECHR 1999-I, reference navedene u tom slučaju). U ovom slučaju svjedoci koje je predložio podnosilac predstavke su trebali biti saslušani kako bi se utvrdio „naročito bliski odnos“ između njega i pokojnog T.B., okolnost koju je Okružni sud smatrao nesumnjivo dokazanom na osnovu kojeg je pružio sam podnosilac predstavke. Ovu ocjenu dokazne vrijednosti svjedočenja podnosioca predstavke u potpunosti je potvrdio Apelacioni sud (vidjeti stavove gore 32. do 33. i 38.). Obzirom na to, Sud zaključuje da odbijanje saslušanja svjedoka nije uticalo na pravičnost postupka prikupljanja i ocjene dokaza. Niti se činilo da krši načelo ravnopravnosti stranaka. Stoga, sud nije prekoračio diskrecijska ovlašćenja koje su mu data u stvarima kao što je dopuštenost i ocjena dokaza.

54. Slijedi da je ovaj dio predstavke očito bez osnova i mora se odbaciti u skladu s članom 35, stavkama 3 i 4 Konvencije.

II. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 14 KONVENCIJE U VEZI S ČLANOM 8

55. Podnosilac predstavke je dalje prigovorio, pozivajući se na član 14. u vezi s članom 8. Konvencije, da su ga poljski sudovi, osporavajući mu pravo na nasljeđivanje ugovora o zakupu nakon smrti njegovog partnera, diskriminirali na osnovu homoseksualne orijentacije.

Član 14 glasi:

“Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji će biti odigurano bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što je pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.”;

Član 8 glasi:

1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje toga prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira ili državne dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih”.

A. Dopusštenost

56. Vlada je istakla četiri preliminarna prigovora. Prvo je tvrdila da je žalba nespojiva *ratione personae* sa odredbama Konvencije jer podnosilac predstavke ne može tvrditi da je bio žrtva u smislu člana 34. Dalje, tvrdila je da se podnosilac predstavke nije pridržavao pravila šestomjesečnog razdoblja propisanog članom 35. stavom 1. Treći prigovor se odnosio na njegovo nepridržavanje pravila iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova. Četvrto, navela je da je žalba, u svakom slučaju, nespojiva *ratione materiae* sa odredbama Konvencije budući da je član 14. neprimjenjiv u ovom slučaju.

1. Vladin prigovor na spojivost *ratione personae*

(a) Vlada

57. Vlada je navela da se podnosilac predstavke ne može smatrati “žrtvom“ u smislu člana 34. Konvencije jer nije pretrpio diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije. Posebno nije dokazao da se prema njemu zaista postupalo nepovoljnije nego prema drugim osobama u istoj situaciji. Domaći sudovi su svoje odluke zasnivali na objektivnim pretpostavkama, konkretno na činjenici da podnosilac predstavke ne ispunjava osnovni uslov propisan u članu 8. stava 1 Zakona 1994, budući da nije stalno stanovao sa nosiocem prava na zakup do njegove smrti. Isti uslov, koji se, kao takav, ne može smatrati neosnovanim ili neopravdanim – primijenio bi se na sve pojedince nezavisno na njihovu seksualnu orijentaciju.

(b) Podnosilac predstavke

58. Podnosilac predstavke nije se slagao i tvrdio je da je bio lično i direktno pogođen diskriminacijom koja je bila vezana za njegov odnos sa istospolnim partnerom i njegovu seksualnu orijentaciju. Bilo je očito da su u postupku za nasljeđivanje prava na zakup sudovi odbili njegov zahtjev isključivo na osnovu toga da je bio u homoseksualnom odnosu sa pokojnim T.B. Ovo ga je, prema njihovom mišljenju, automatski isključilo iz kruga osoba koje imaju pravo na nasljeđivanje, nezavisno o tome je li ili nije ispunio ostale zakonske uslove.

(c) Ocjena suda

59. Sud napominje da je pitanje je li podnosilac pretrpio diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije nerazdvojivo povezano sa njegovom ocjenom jesu li se zahtjevi iz člana 14. poštovali u datim okolnostima slučaja. Stoga Vladin prigovor o nedopusštenosti na osnovu nespojivosti *ratione personae* osnovanosti predstavke spaja s meritumom.

2. Vladin prigovor na pridržavanje pravila od šest mjeseci

(a) Vlada

60. Vlada je takođe tvrdila da se zahtjev mora odbaciti zbog nepridržavanja pravila od šest mjeseci propisanog članom 35. stav 1 Konvencije. Vlada je sudu skrenula pažnju na činjenicu da

je konačnu odluku u postupku za nasljeđivanje spornog ugovora o zakupu Regionalni sud Szczecin donio 1. juna 2001. godine, dok se podnosilac predstavke Sudu obratio 18. decembra 2001. godine, dakle, izvan propisanog roka.

(b) Podnosilac predstavke

61. Podnosilac predstavke je odgovorio da je njegov advokat, u njegovo ime, službeni zahtjev Sudu u Strasbourgu podnio 23. avgusta 2001. godine, i da ga je Sekretarijat Suda kasnije uputio da zahtjev dopuni u roku od šest nedjelja. ... Pridržavao se roka i 18. januara 2001. godine je pravovremeno kompletirao obrazac predstavke koji je primio iz Sekretarijata. Zahtjev je poslan istog dana. U skladu s tim držao se pravila roka od šest mjeseci. Tražio je od Suda da Vladin prigovor odbije kao neosnovan.

(c) Ocjena suda

62. Član 35. stav 1 propisuje, u suštini, kako slijedi: "Sud može razmatrati slučaj ... unutar roka od šest mjeseci od dana donošenja konačne odluke."

(i) Primjenjiva načela

63. Cilj šestomjesečnog roka u smislu člana 35. stava 1 je povećanje pravne sigurnosti, čime se osigurava razmatranje slučaja koji se pokreću na osnovu Konvencije u razumnom roku i onemogućava neprekidno osporavanja ranijih odluka. On označava vremenske rokove za provođenje supervizije od strane tijela Konvencije i upozorava kako pojedince tako i državne vlasti na period nakon kojeg ta supervizija više nije moguća (vidjeti, između ostalih izvora, Varnava i ostali protiv Turske, br. 16064/90; 16065/90; 16066/90; 16068/90; 16069/90; 16070/90; 16071/90; 16072/90 i 16073/90, stavovi 156, ECHR 2009-...; i Walker protiv Ujedinjenog Kraljevstva (dec.), br. 34979/97, ECHR 2000I).

64. Konačna odluka u tu svrhu donesena je u postupku iscrpljivanja svih raspoloživih domaćih pravnih sredstava u odnosu na prigovore podnosilaca predstavke (isto; vidjeti takođe Devine protiv Ujedinjenog Kraljevstva (dec.) br. 35667/02, 1. februar 2005. godine; i Chalkley protiv Ujedinjenog Kraljevstva (dec.), br. 63831/00, 26. septembar 2002. godine, reference navedene u tom slučaju). U skladu s ustaljenom praksom, Sud smatra da je dan podnošenja predstavke dan podnošenja prvog podneska u kojem se izražava namjera podnošenja predstavke i daju se određene naznake o prirodi zahtjeva. Međutim, kada zakonski rok pada prije nego što je podnosilac predstavke dobio dalje informacije o predloženom zahtjevu ili prije nego vrati obrazac predstavke, Sud može ispitati posebne okolnosti slučaja kako bi utvrdio datum koji bi se trebao smatrati datumom podnošenja radi izračunavanja isteka šestomjesečnog razdoblja propisanog članom 35. Konvencije (vidjeti Chalkley, gore navedeno).

(ii) Primjena prethodno navedenih načela u ovom slučaju

65. I u ovom slučaju prvi podnesak podnosilaca predstavke datiran je 23. avgusta 2001. godine. Kako to proizlazi iz poštanske marke na koverti sadržanoj u spisima slučaja, poslat je Sudu istog dana preporučenom poštom. U podnesku, u čijem su prilogu dostavljene kopije presuda donesenih u spornim postupcima, podnosilac predstavke je sažeo tok suđenja i izričito izrazio svoju namjeru da s tim u vezi podnese zahtjev Sudu. Iako se inicijalno pozvao samo na član 6. Konvencije, između ostaloga je naveo da je presudama domaćih sudova "bio očito diskriminisan na osnovu svojih seksualnih preferencija".

66. Dana 19. novembra 2001. godine, Sekretarijat je podnosiocu predstavke poslao dopis tražeći od njega da ispuni obrazac zahtjeva Suda i obavijesti Sud je li podnio ustavnu tužbu. U tu

svrhu dodijeljen mu je rok od šest sedmica te je upozoren da kašnjenje može imati uticaj na datum podnošenja predstavke. Dana 18. decembra 2001. godine podnosilac predstavke je ispunio obrazac predstavke pozivajući se na član 6. i član 14. Konvencije, dodajući da nije podnio tužbu Ustavnom sudu. Poslao ga je istog dana, bez odlaganja. U Sekretarijatu je primljen 3. januara 2002. godine.

67. Shodno navedenom, Sud zaključuje da je podnosilac predstavke ispoštovao šestomjesečni rok propisan članom 35. stavom 1, i da se Vladin prigovor treba odbiti.

3. Vladin prigovor na iscrpljivanje domaćih pravnih sredstava

(a) Vlada

68. Vlada je nadalje tražila da se zahtjev odbaci zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava budući da je podnosilac predstavke propustio podnijeti ustavnu tužbu u smislu člana 79. stava 1 Ustava, pravni lijek koji mu je bio na raspolaganju na dan podnošenja predstavke Sudu. U prilog svojoj tezi Vlada je navela da je pitanje ustavnosti člana 8. stava 1 Zakona 1994 – koji je bio pravna osnova za domaće presude kojima je odbijen zahtjev podnosioca predstavke za nasljeđivanje prava na zakup – preispitano od strane Ustavnog suda u dva relevantna slučaja koji su se ticali kategorija osoba koje imaju pravo naslijediti pravo na zakup. U prvoj od tih presuda, donesenoj 1. jula 2003. (br. P 31/2002), sud je utvrdio da isključenje zakupčevog unuka iz nasljeđivanja prava na zakup ne predstavlja kršenje Ustava. U drugoj, donesenoj presudi, 9. septembra 2003. godine, (br. SK 28/03), Ustavni sud je smatrao da član 8. stav 1, utoliko što je isključio zakupčeve braće i sestre iz nasljeđivanja nije bio suprotan Ustavu.

69. Posljedično, ništa nije sprečavalo podnosioca predstavke da Ustavnom sudu uputi pitanje u vezi tumačenja pojma “osoba koja je živjela s zakupcem u de facto zajednici življenja“ ukoliko je on zaista smatrao da je razlog odbijanja njegove predstavke bilo pogrešno tumačenje člana 8. stava 1 Zakona 1994 od strane domaćih sudova, a ne činjenica da nije živio s E.B. do njegove smrti. Obzirom na navedeno, Vlada je tražila od Suda da odbaci zahtjev zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.

(b) Podnosilac predstavke

70. Podnosilac predstavke jse nije složio i tvrdio je da mu ustavna tužba ne bi osigurala pravni lijek u smislu člana 35. stava 1 Konvencije. Prije svega, prema poljskom zakonu, ustavna tužba je izvanredni pravni lijek. Drugo, njegovo područje djelovanja je bilo ograničeno na izjavu da postojeće pravne norme nijesu u skladu sa Ustavom i, da podnošenjem takve tužbe, pojedinac ne može dobiti presudu da su njegova prava i slobode prekršene. Posljedično, čak i uspješna ustavna tužba ne može rezultirati poništenjem osporene konačne presude. U svakom slučaju, on je, tražeći od Apelacionog suda da uputi pravno pitanje koje se tiče tumačenja pojma “de facto bračna zajednica“ pokušao otvoriti pitanje diskriminacije pred Ustavnim sudom, ali u tome nije uspio. Podnosilac predstavke je pozvao Sud da odbije Vladin prigovor.

(c) Ocjena suda

71. Član 35. stav 1, u suštini, glasi: “Sud može razmatrati slučaj samo nakon što su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva, u skladu s opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava ...”

(i) Primjenjiva načela

72. Pravilo iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava, sadržano u članu 35. stav 1 Konvencije, zahtijeva da podnosilac predstavke ima redovan pristup pravnim sredstvima koja su dos-

tupna i dovoljna kako bi mu se dalo zadovoljenje u odnosu na kršenja koja se navode. Postojanje pravnih sredstava o kojima se radi mora biti dovoljno izvjesno ne samo u teoriji nego i u praksi jer će im u protivnom nedostajati tražena dostupnost i djelotvornost (vidjeti, između ostalih izvora, Akdivar i ostali protiv Turske, presuda od 16. septembra 1996. godine, Izvještaji presuda i odluka, 1996IV, stav 65.). Cilj pravila je da se državama potpisnicama pruži prilika da isprave stvari kroz svoj pravni sistem prije nego što će za svoje djelovanje morati odgovarati pred međunarodnim tijelima. Međutim, iako član 35. stav 1 zahtijeva da prigovori za koje se smatra da će se kasnije naći pred Sudom budu raspravljeni pred odgovarajućim domaćim tijelom, on ne zahtijeva postojanje pristupa pravnim sredstvima koja su neadekvatna ili nedjelotvorna (vidjeti Egmez protiv Turske br. 30873/96, ECHR 2000-XII, stav 65 et seq). Posljednje, ali ne manje važno, član 35. stav 1 mora se primjenjivati s određenim stepenom fleksibilnosti i bez pretjeranog formalizma. Ovo, između ostalog, znači da Sud mora objektivno procijeniti ne samo postojanje formalnih pravnih sredstava u pravnom sistemu Države članice, nego i opšti pravni i politički kontekst u kojem ona djeluju, kao i lične okolnosti podnosioca predstavke (vidjeti Akdivar i ostali, gore navedeno, stav 69).

(ii) Primjena prethodno navedenih načela u ovom slučaju

73. U ovom slučaju Vlada se u prilog svom prigovoru pozvala na dvije presude Ustavnog suda u vezi ustavnosti člana 8. stav 1 Zakona 1994 u smislu da je ograničio krug osoba koje imaju pravo na nasljeđivanje zakupa isključivši određene srodnike pokojnog zakupca i, s druge strane, osobe koje imaju pravo na drugi stan. Prva presuda je proistekla iz pravnog pitanja koje je postavio građanski sud, a druga iz ustavne tužbe. U oba slučaja odredba je smatrana u skladu sa Ustavom.

74. Sud ne može nagađati bi li isti zaključak bio valjan u okolnostima slučaja podnosioca predstavke, u kojem, međutim, pitanje za utvrđivanje nije bilo per se isključivanje iz kruga zakonskih nasljednika, već tumačenje specifičnog pravnog pojma. Pojam - "osoba koja je živjela s zakupcem u de facto bračnoj zajednici" – od strane poljskih sudova je bio, i očito još uvijek jeste, neprekidno tumačen na način da obuhvata samo heteroseksualne odnose. Takvo kontinuirano i utvrđeno tumačenje proizlazi ne samo iz obrazloženja koja daju građanski sudovi koji su se bavili tužbom podnosioca predstavke u kritično vrijeme, već i iz izričitih i nedvosmislenih navoda Vrhovnog suda u njegovoj presudi od 6. decembra 2007. godine, donesenoj skoro šest godina nakon događaja koji su bili povod ovom zahtjevu. U toj presudi Vrhovni sud ne ostavlja nikakvu sumnju da se pojam "osoba koja je živjela sa zakupcem u de facto bračnoj zajednici" primjenjuje isključivo na parove suprotnog pola. Uzimajući u obzir opšti pravni i politički kontekst vezano za istopolne odnose u Poljskoj ... Sud nije uvjeren da bi podnosilac predstavke, podnošenjem ustavne tužbe formulisane kako je to ukazivala vlada (vidjeti gore stav 69.), zaista uspio u dobijanju tumačenja pojma o kojem se radi koje bi bilo u bitnoj suprotnosti sa shvatanjem čvrsto usađenim u poljskoj sudskoj praksi i pravnim propisima.

75. Svejedno, postoji još jedan aspekt slučaja kojeg je Vlada čini se previdjela, konkretno činjenica da je podnosilac predstavke u svojoj žalbi protiv prvostepene presude, pokušao dobiti tumačenje izraza "de facto bračna zajednica" putem traženja upućivanja pravnog pitanja Vrhovnom sudu (vidjeti stav 35. gore). Osim toga, tražio je od Regionalnog suda da od Ustavnog suda dobije presudu je li, ukoliko taj pojam treba shvatati tako da obuhvata isključivo heteroseksualne partnere, on u skladu sa, inter alia, članom 32. stav 2 Ustava koji zabranjuje diskriminaciju (vidjeti stavove gore od 36. do 70.). Međutim, oba prijedloga su odbačena. Regionalni sud, iako je potvrdio da je tumačenje pojma "od ključne važnosti za odluku o žalbi", nije smatrao potrebnim razjasniti njegovo značenje i samostalno ga protumačiti u kontekstu relevantnih ustavnih odredbi (vidjeti gore stav 38.). Prema tome, u okolnostima ovog slučaja ne može se reći da je podnosilac predstavke propustio sadržaj svoje predstavke Konvenciji prije nego domaćim tijelima, kako je to propisano članom 35. stavom 1 (v. stav 71 gore). Vladin prigovor se stoga treba odbiti.

4. Vladin prigovor na spojivost ratione materiae

(a) Vlada

76. Vlada je nadalje smatrala da je član 14. Konvencije neprimjenjiv u ovom slučaju. Ova odredba, kako je to sud potvrdio u brojnim prilikama, nije samostalna i na nju se može pozivati samo u vezi s kršenjem drugih prava. Podnosilac predstavke se pozvao na član 14. u vezi s članom 8. Međutim, njegov slučaj, koji se tiče prava na nasljeđivanje zakupa, ne spada u područje primjene člana 8. stava 1 koji se odnosi na četiri elementa: "privatni život", "porodični život", "dom" i "dopisivanje".

77. U tom kontekstu Vlada se jako oslanjala na odluke koje su donijeli nacionalni sudovi u postupku za iseljenje (vidjери gore stavove 24. do 28.). Oni su istakli da je utvrđeno da je T.B. iznajmio stan od Gradske uprave Szczecin i da je podnosilac predstavke u podzakup uzeo jednu sobu u stanu. Svjedoci su pred Okružnim sudom potvrdili da su T.B. i podnosilac predstavke imali napeti odnos i da su se često svađali. T.B. je čak tražio da se ime podnosioca predstavke briše iz registra stanara i želio je podnosioca predstavke iseliti iz stana. Prestali su zajednički voditi domaćinstvo oko godinu i po prije T.B. smrti. Podnosilac predstavke nije organizovao sahranu.

78. Na osnovu ovih činjenica Vlada je zaključila da podnosilac predstavke i T.B. nijesu bili ni u kakvom bliskom odnosu koji bi se mogao smatrati oblikom "porodičnog života". Čak nijesu održavali niti zajedničko domaćinstvo i podnosilac predstavke se uselio u stan nakon T.B. smrti. Zapravo, podnosilac predstavke je pokušao naslijediti ugovor o zakupu drugog stana, u J. ulici nakon smrti nositelja prava zakupa E.B., tvrdeći da je s pokojnikom bio u de facto bračnoj zajednici. Ovo je, prema mišljenju Vlade, isključilo mogućnost da je u istoj vrsti odnosa bio s T.B.

79. Odnos između podnosioca predstavke i T.B. bio je samo ugovorne prirode budući da se zasnivao na ugovoru o podzakup koji su zaključili i, posljedično, nije imao elemente "privatnog života" u smislu člana 8. Konvencije; stoga se ova odredba ne može tumačiti kao da štiti odnose između zakupodavaca i zakupca. Niti se podnosilac predstavke može pozivati na zaštitu koju odredba člana 8. pruža u pogledu "doma", kako ga je definisao Sud. Pozivajući se na sudsku praksu Komisije, posebno na slučaj Gillow protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 9063/80; odluka Komisije od 9. decembra 1982. godine, D. R. 31, st. 76), Vlada je istakla da čak i ukoliko je osoba posjedovala kuću, ta činjenica nije sama po sebi dovoljna da se ona smatra "domom", u smislu člana 8. ukoliko osoba nije nikada stvarno tamo živjela. U postupku iseljenja podnosilac predstavke je naveo da je živio u J. ulici i da je napustio stan samo u junu 1998. godine, kada je protiv njega sproveden nalog za iseljenje.

80. Zaključujući da tvrdnje o diskriminaciji podnosioca predstavke ne spadaju u popis prava zagarantovanih članom 8. i da im nedostaje nužna veza s bilo kojim od drugih materijalnih odredbi Konvencije, Vlada poziva Sud da utvrdi neprimjenjivost toga člana i odbaci prigovor kao nespojiv ratione materiae sa odredbama Konvencije.

(b) Podnosilac predstavke

81. Podnosilac predstavke je osporavao taj argument tvrdeći da okolnosti njegovog slučaja spadaju u područje primjene člana 8. Konvencije. Istakao je da je Vlada ponovno propustila raspraviti slučaj na osnovu činjenica koje su bile povod njegovom zahtjevu. Umjesto toga, Vlada se pozvala na drugi postupak koji nije imao nikakve veze sa njegovim prigovorom o diskriminaciji u sferi njegovog privatnog života. U postupcima koje osporava sudovi nijesu razmotrili okolnosti preispitivane u drugim predmetima nego su se usredsredili na samo jedno pitanje, to jest činjenicu da je bio u homoseksualnom odnosu sa T.B. Prema njihovom mišljenju to je bilo dovoljno da se on isključi iz nasljeđivanja prava na zakup bez obzira na to je li ili nije ispunjavao druge zakonske uslo-

ve. Udovoljavanje tim drugim uslovima, kao što su sudovi smatrali, nije bilo potrebe preispitivati. Podnosilac predstavke traži da Sud odbije Vladin prigovor.

(c) Ocjena suda

(i) Primjenjiva načela

82. Član 14. samo dopunjava druge materijalne odredbe Konvencije i njenih Protokola. Ne postoji nezavisno, budući da ima efekat isključivo u vezi s “pravima i slobodama” zagaranovanim tim odredbama. Iako primjena člana 14. ne podrazumijeva povredu jedne ili više takvih odredbi, i u tom je smislu autonoman, nema mjesta njegovoj primjeni osim ako činjenično stanje slučaja spada u područje primjene jedne ili više tih odredaba (vidjeti između mnogih izvora, Odièvre protiv Francuske, br. 42326/98, stavka 54, ECHR 2003-III; i Karner protiv Austrije, br. 40016/98, stavka 32, ECHR 2003-IX).

(ii) Primjena prethodno navedenih načela u ovom slučaju

83. Sud opaža da se prigovor podnosioca predstavke odnosi na tumačenje i primjenu, u njegovom slučaju, pojma “de facto bračna zajednica” od strane poljskih sudova na način koji je rezultirao razlikom u postupanju prema heteroseksualnim i homoseksualnim parovima u vezi s nasljeđivanjem prava zakupa nakon smrti partnera (vidjeti stavove 29. do 38., 51 do 55 gore). Nesumnjivo, seksualna orijentacija, jedan od najintimnijih dijelova privatnog života pojedinca, je zaštićena članom 8. Konvencije (vidjeti Smith i Grady protiv Ujedinjenog Kraljevstva br. 33985/96 i 33986/96, stavovi 71 i 89, ECHR 1999-VI; S.L. protiv Austrije br. 45330/99, stav 37, ECHR 2003-I; i Salgueiro da Silva Mouta protiv Portugalije br. 33290/96, stavovi 23 i 28, ECHR 1999-IX).

84. Nadalje, ostavljajući po strani pitanje je li podnosilac predstavke, kako je tvrdio, živio u stanu do smrti T.B. ili je, kako je tvrdila Vlada, u to vrijeme živio drugdje (vidjeti stavove gore od 11. do 13.), nepobitno je da je od strane nadležnih tijela bio registrovan kao stanar sa stalnim boravkom barem od maja 1989. godine, i da je tamo živio dok je trajao postupak nasljeđivanja (vidjeti stavove 6, 23 i 38). Prema tome, činjenično stanje predmeta povezano je i s pravom na poštovanje njegovog “doma” u smislu člana 8. (vidjeti Karner, prethodno navedenog, stava 33).

85. Na osnovu navedenog, Sud smatra da je član 14. Konvencije primjenjiv u ovom slučaju i odbija Vladin prigovor na spojivost ratione materiae. Posljedično proglašava zahtjev dopuštenim.

B. Meritum

1. Tvrdnje stranaka

(a) Podnosilac predstavke

86. Podnosilac predstavke je naveo da je njegova homoseksualna orijentacija bila jedini razlog zbog kojeg mu je uskraćeno pravo na nasljeđivanje prava na zakup stana u kojem je živio s pokojnim T.B. Status osobe koja je živjela u činjeničnoj bračnoj zajednici nije mu priznat samo zbog toga što su bili istopolni par. Za razliku od heteroseksualnih nevjenčanih partnera koji su u kritično vrijeme uživali pravo nasljeđivanja prava na zakup, homoseksualni odnosi su bili isključeni radi čvrsto ukorijenjenog i kategoričkog tumačenja pojma “de facto bračna zajednica” na način da obuhvata samo odnos između osoba različitog pola. Iz tog razloga, sudovi mu, nakon što su utvrdili činjenicu da su on i T.B. bili u homoseksualnom odnosu, nijesu čak dali niti šansu da dokaže da ispunjava ostale zakonske uslove propisane u članu 8. stav 1 Zakona 1994.

87. Vezano za Vladin argument da u postupku iseljenja, koji je protiv njega sproveden, nije spomenuo činjenicu da je živio sa pokojnim T.B., nego je naveo da je od njega uzeo sobu u

podzakup (vidjeti stav, dolje, broj 88.), podnosilac predstavke je izjavio da ga je takvo izjašnjanje s njegove strane moglo izložiti izolaciji, ismijavanju i predrasudama te da je stoga odlučio ne raspravljati o svojoj seksualnoj orijentaciji u javnosti. Dodao je da poljsko društvo nije bilo liberalno u tom području. Nadalje, istakao je da se njegov prigovor tiče načina na koji su sudovi postupali s njegovim zahtjevom za nasljeđivanja prava na zakup, a ne ostalih postupaka koje je Vlada odlučila upotrijebiti i istaknuti pred Sudom da bi obranila svoju poziciju. Razmatranje njegovog slučaja, dodao je, treba se ograničiti na predmet njegovog prigovora, a ne širiti na druga pitanja. Podnosilac predstavke je zaključio da je jasno bio diskriminisan na osnovu seksualne orijentacije i tražio je od Suda da utvrdi kršenje člana 14. u vezi s članom 8. Konvencije.

(a) Vlada

88. Vlada je podsjetila na odluke koje su donijeli sudovi u postupku za iseljenje i na konačan rezultat slučaja. U tim postupcima podnosilac predstavke je svoje stanovište zasnivao na činjenici da je navodno uzeo u podzakup sobu u T.B. Nije se pozvao na svoju seksualnu orijentaciju i zajednički život u homoseksualnom odnosu sa T.B. Dana 2. juna 2000. godine, Okružni sud donio je presudu zbog izostanka i podnosiocu predstavke je naloženo da isprazni stan. Nakon što je saznao za negativan ishod postupka odlučio je promijeniti način dokazivanja i konačno je, u tužbenim navodima od 14. jula 2000. godine, počeo isticati da je živio u zajednici sa T.B., i da su niz godina zajednički vodili domaćinstvo.

89. Što se tiče postupka kojim se prigovara, Vlada se pozvala na zakonske uslove nasljeđivanja ugovora o zakupu propisane u članu 8. stava 1 Zakona 1994 i istakla je da je bliski odnos s zajmoprimcem na osnovu krvnog srodstva, usvajanja ili de facto bračne zajednice jedan od četiri uslova koji moraju biti kumulativno ispunjeni. Odredba je, između ostalog, zahtijevala i da podnosilac takvog zahtjeva dokaže da je stalno boravio sa zajmoprimcem do njegove smrti. U domaćim postupcima je utvrđeno da je podnosilac predstavke stalno živio u stanu E.B u J. ulici i da je samo bio registrovan kao stanar sa stalnim boravkom u T.B. stanu. Stoga, podnosilac predstavke koji nije zadovoljio uslove stalnog boravka s T.B., i s njim nije razvio nikakav bliski odnos nije ispunio druge kriterijume propisane u članu 8. stava 1. Posljedično je njegov zahtjev odbijen. Ista načela bi se primijenila na heteroseksualnu osobu koja traži pravo na nasljeđivanje ugovora o zakupu u takvim okolnostima. Prema tome, činjenično stanje slučaja nije ukazivalo na niti jedan element diskriminacije protiv podnosioca predstavke.

90. Vlada se nadalje pozvala na slučaj Karner protiv Austrije (navedeno gore u stavu 82.), izražavajući stav da presuda nije od značaja za prigovor podnosioca predstavke budući da je zasnovana na potpuno drugačijim okolnostima od okolnosti u ovom slučaju. Prvo, za razliku od podnosioca predstavke, g. Karner je živio sa svojim partnerom, imao je s njim homoseksualni odnos i zajednički su vodili domaćinstvo. Drugo, g. Karner je svoj život provodio u stanu svog partnera; posljedično, on je opravdano mogao tražiti zaštitu svog "doma" prema članu 8. Konvencije. Podnosilac predstavke je, s druge strane, tvrdio da je život provodio u stanu E.B., a ne u stanu T.B. Treće, u slučaju Karner zahtjevu podnosioca predstavke nije se udovoljilo, iako je ispunjavao sve zakonske uslove dok podnosilac predstavke u ovom slučaju nije ispunjavao relevantne preduslove budući da nije živio sa T.B. do njegove smrti i da njihov odnos nije imao odlike de facto bračne zajednice. Zaključno, Vlada traži da Sud utvrdi da u ovom slučaju nije bilo diskriminacije i, posljedično, kršenja člana 14. u vezi s članom 8. Konvencije.

2. Ocjena suda

(a) Načela koja proizlaze iz sudske prakse Suda

91. U uživanju svojih prava i sloboda zagwarantovanih Konvencijom, član 14 pruža zaštitu protiv razlike u postupanju bez objektivnog i razumnog opravdanja prema osobama u sličnim situacijama (vidjeti, između ostalih izvora, Odièvre, gore navedeno, stav 55; Salgueiro Da Silva

Mouta, gore navedeno, stav 29). Neće se svaka razlika u postupanju smatrati kršenjem ove odredbe, pa tako države članice uživaju diskrecijska ovlašćenja u ocjeni opravdava li i do koje mjere razlikuje u inače sličnim situacijama različito postupanje po zakonu. U smislu člana 14. mora se utvrditi da ne postoji objektivno i razumno opravdanje za spornu razliku, što znači da ona ne teži “legitimnom cilju” ili da ne postoji “razumna razmjernost između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se želi postići” (vidjeti Sheffield i Horsham protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 30. jula 1998, stav 75, Reports of Judgments and Decisions 1998-V; E.B. protiv Francuske, br. 43546/02, stav broj 91, ECHR 2008-...; i Karner, gore navedeno, stav broj 37).

92. Seksualna orijentacija je koncept koji je obuhvaćen članom 14. Nadalje, kada se razlika o kojoj se radi primjenjuje u ovoj intimnoj i ranjivoj sferi privatnog života pojedinca, da bi se opravdale sporne mjere Sudu se trebaju podnijeti naročito uvjerljivi razlozi. Kad se razlika u postupanju zasniva na polu ili seksualnoj orijentaciji diskrecijska ovlašćenja, koje ima Država, su ograničena i u takvim situacijama načelo razmjernosti ne samo da zahtijeva da je izabrana mjera opšte prikladna za ostvarivanje cilja kojem se teži, već se mora dokazati da je nužna u datim prilikama. Naravno, ako su razlozi koji su podnijeti za razliku u postupanju bili zasnovani isključivo na seksualnoj orijentaciji podnosioca predstavke to će se smatrati diskriminacijom u smislu Konvencije (vidjeti E.B., gore navedeno, stavove broj 91. i broj 93.; S.L., gore navedeno, stav broj 37., ECHR 2003-I; Smith i Grady, gore navedeno, stavove broj 89. i broj 94.; i Karner, gore navedeno, stavove broj 37. i broj 41.).

(b) Primjena prethodno navedenih načela u ovom slučaju

(i) Opseg slučaja pred Sudom

93. U svojim argumentima i zaključcima koji se tiču navodnog kršenja Konvencije stranke su se pozivale na različite postupke. Država se u bitnom pozivala na odluke koje su donijeli sudovi u postupku za iseljenje, ističući da je u tom slučaju podnosilac predstavke imao različite iskaze o svom odnosu sa T.B., i vremenu u kojem su navodno zajedno živjeli. Nadalje je navela brojne nedosljednosti u svjedočenjima podnosioca predstavke, navodeći da su u svakom pojedinom slučaju njegove izjave znatno odstupale zavisno o zahtjevu (vidjeti stavove gore od 76. do 80. i od 88. do 90.). Podnosilac predstavke je sa svoje strane pozvao Sud da svoje razmatranje slučaja ograniči na postupak za nasljeđivanje prava na zakup o kojem se radi, koji je bio predmet njegovog prigovora (vidjeti stavove 58, 81 i 87 gore).

94. Sud se slaže s Državom da su određene izjave koje se tiču prirode i trajanja odnosa podnosioca predstavke sa T.B. i njegovog stalnog boravka u T.B. stanu, koje je iznio pred domaćim sudovima i upravnim tijelima u tri odvojena postupka opisana gore (vidjeti stavove gore brojevi 14. do 38.), suprotne ili nedosljedne. Međutim, uloga Suda nije da zamjenjuje nacionalne sudove u njihovoj ocjeni dokaza u tim predmetima i da utvrđuje koji bi se dijelovi svjedočenja podnosioca predstavke u svakom slučaju trebali smatrati vjerodostojnima, a koji upitnima ili bez dokazne vrijednosti (vidjeti gore stav broj 53.). Predmet rasprave pred ovim Sudom nije koji je od raspravnih sudova u dva paralelna postupka, za iseljenje i za nasljeđivanje prava na zakup, pravilno utvrdio činjenično stanje i primjereno ocijenio podnijete dokaze već je li presuda donesena na osnovu činjeničnog stanja utvrđenog u spornim postupcima u skladu sa standardima iz člana 14. Konvencije.

(ii) Usklađenost s članom 14.

95. Presuda Okružnog suda Szczecin ima svoju pravnu osnovu u članu 8. stavu 1 Zakona 1994, koji više nije na snazi. U skladu sa tom odredbom, osoba koja traži nasljeđivanje prava na zakup morala je, između ostalog, ispuniti uslov življenja s zajmoprimcem u istom domaćinstvu u bliskom

odnosu – kao što je, na primjer, de facto bračna zajednica (vidjeti gore stavove od 29. do 38.). Prema tvrdnjama Države slučaj ne ukazuje na elemente diskriminacije budući da zahtjev podnosioca predstavke nije odbijen iz razloga vezanih za njegovu seksualnu orijentaciju, već zbog njegovog neispunjavanja dva gore navedena zakonska uslova. Prvo, podnosilac predstavke nije živio u T.B. domaćinstvu do T.B. smrti, nego u drugom stanu koji je prvobitno zakupio pokojni E.B. Drugo, njegov odnos sa T.B. nije imao odlike de facto bračne zajednice (vidjeti stavove od 89. do 90. gore). Međutim, obzirom na činjenično i materijalno stanje koje su utvrdili Okružni sud i Regionalni sud (vidjeti gore stavove broj 33., 34. i 38.), Sud ne prihvata argument Države.

96. Za početak, oba suda, posebno Regionalni sud, usredsredila su se samo na jedan činjenični aspekt, kako je to naveo podnosilac predstavke, potkrepljujući svoju tvrdnju, konkretno na homoseksualnu prirodu njegovog odnosa sa T.B. (vidjeti gore stavove od 34. do 38.). Istina je da je Okružni sud izrazio određene sumnje da li je, obzirom na raskid ekonomskih veza među njima, odnos imao sve odlike de facto bračne zajednice koja podrazumijeva zajednicu zasnovanu na emocionalnim, fizičkim i ekonomskim vezama i da li je podnosilac predstavke zaista živio u stanu (vidjeti stav gore broj 34.). Bez obzira, odbio je zahtjev pozivajući se na to da se prema poljskom zakonu samo odnosi između osoba različitog pola kvalificiraju za de facto bračnu zajednicu, čime su istopolni partneri isključeni iz nasljeđivanja prava na zakup (vidjeti, gore, stav 34.). Regionalni sud je u potpunosti podržao ovo stanovište opsežno obrazlažući i pozivajući se na ustavno načelo zaštite braka nasuprot načelu jednakosti pred zakonom da “poljski zakon ne priznaje odnose istopolnih partnera”, “de facto životna zajednica postoji samo ako žena i muškarac žive zajedno” i da “to ne obuhvata partnere koji imaju homoseksualne odnose, čak i ako imaju stabilne emocionalne, fizičke veze”. Nadalje je smatrao da “obzirom na okolnosti nije bilo potrebno izvoditi dokaze kako bi se utvrdilo je li podnosilac predstavke zaista živio u zajednici sa zakupcem i jesu li drugi uslovi za nasljeđivanje prava na zakup bili zadovoljeni” (vidjeti gore stav broj 38.).

97. Prema mišljenju Suda, gore navedeni zaključci nedvosmisleno pokazuju da je Regionalni sud smatrao da je pitanje koje je bilo ključno za presudu povezano sa seksualnom orijentacijom podnosioca predstavke. Suprotno od onoga što je Vlada tvrdila, relevantni element nije bilo pitanje podnosiocčevog boravka u stanu ili emocionalni, ekonomski ili drugi kvalitet njegovog odnosa sa T.B., već homoseksualna priroda tog odnosa, koja ga je per se isključila iz nasljeđivanja.

98. Na Sudu ostaje da utvrdi može li se za poljske vlasti reći da su pružile “objektivno i razumno opravdanje” za pobijanu razliku u postupanju u odnosu na istopolne partnere i partnere različitog pola, drugim riječima je li ova mjera težila “legitimnom cilju” i održala “razumnu razmjernost između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se želi postići” (vidjeti gore stav 91.). Iz razloga koje je naveo Regionalni sud proizlazi da je glavni cilj razlike u postupanju bio osiguravanje zaštite porodice zasnovane na “zajednici muškarca i žene”, kako je to propisano članom 18. poljskog Ustava (vidjeti gore član 38.). Sud prihvata da je zaštita porodice u tradicionalnom smislu uvjerljiv i legitiman razlog koji može opravdati razliku u postupanju. Međutim, radi ostvarenja tog cilja Država može sprovesti niz različitih mjera (isto). Isto tako, obzirom da je Konvencija živi instrument koji se treba tumačiti u kontekstu današnjih okolnosti (vidjeti stav broj 92.). Država prilikom izbora sredstava osmišljenih za zaštitu porodice i obezbjeđenja, kako to predstavlja član 8. poštovanja porodičnog života mora nužno voditi računa o društvenom razvoju i promjenama u percepciji društvenih pitanja, pitanja ličnog statusa i s tim povezanih pitanja, uključujući činjenicu da ne postoji samo jedan način ili jedan izbor u sferi vođenja i življenja porodičnog ili privatnog života.

99. Postizanje ravnoteže između zaštite tradicionalne porodice i prava seksualnih manjina prema Konvenciji je, po prirodi stvari, težak i osjetljiv zadatak koji od Države može zahtijevati da izgleda suprotne stavove i interese za koje zainteresovane strane smatraju da su fundamentalno suprotni. Međutim, vodeći računa o ograničenim diskrecijskim ovlašće-

njima Države u primjeni mjera koje imaju za posljedicu razliku zasnovanu na seksualnoj orijentaciji (vidjeti gore stav broj 92.), apsolutno isključivanje osoba koje žive u homoseksualnom odnosu iz nasljeđivanja prava na zakup Sud ne može prihvatiti kao neophodno za zaštitu porodice posmatrane u tradicionalnom smislu. Poljska Vlada nije pružila nikakve uvjerljive ili odlučne razloge kojima bi opravdala razliku u postupanju prema heteroseksualnim i homoseksualnim partnerima u kritično vrijeme. Osim toga, činjenica da odredba kojom je kratko nakon toga zamijenjena članom 8. stav 1 ne sadrži razliku između “bračne” i drugih vrsta zajednica življenja potvrđuje da nijesu postojali razlozi za zadržavanje ranijeg uređenja. Slijedom navedenog, Sud utvrđuje da poljske vlasti, odbijajući zahtjev podnosioca predstavke iz razloga povezanih sa homoseksualnom prirodom njegovog odnosa sa T.B., nijesu održale razuman odnos razmjernosti između cilja kojem se težilo i upotrijebljenih sredstava. Pobijana razlika, stoga, nije bila u skladu sa standardima Konvencije. Sud stoga odbija prigovor Države u vezi sa statusom žrtve podnosioca predstavke i smatra da je došlo do kršenja člana 14. u vezi s članom 8 Konvencije.

III. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

100. Član 41 Konvencije propisuje: “Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutrašnje pravo zainteresovane visoke ugovorne strake omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu oštećenoj stranci”.

A. Šteta

101. Podnosilac predstavke je potraživao iznos od 16.790.53 poljskih zlota (PLN) na ime materijalne štete. Ovaj iznos uključuje dugove na ime zakupnine za stan pokojnog T.B. za razdoblje od 1996. do 1998. godine, koji je podmirio i troškove obnove stana koji su nastali u različitim razdobljima između 1998. i 2007. godine. Na ime nematerijalne štete podnosilac predstavke je potraživao iznos od 20.000 PLN zbog duševnih boli nastalih iz diskriminatornog postupanja kojem je bio izložen.

102. Vlada nije dala nikakav komentar na tvrdnje podnosioca predstavke.

103. Sud nije primijetio nikakvu uzročnu posljedičnu vezu između utvrđenog kršenja i navodne materijalne štete; stoga odbija zahtjev. Što se tiče nematerijalne štete, Sud smatra da u specifičnim okolnostima gore opisanog slučaja utvrđivanje kršenja Konvencije predstavlja zadovoljavajuću naknadu i u tom smislu se ne dodjeljuje nikakva naknada troškova.

B. Troškovi i izdaci

104. Podnosilac predstavke je potraživao i iznos od 4.552 PLN na ime sudskih i ostalih troškova nastalih pred domaćim sudovima i u postupku pred Sudom. Podnosilac predstavke je naveo da ne raspolaže nikakvim računima ili fakturama vezanim za spomenute troškove ali tvrdi da su nastali i da je iznos bio umjeren.

105. Vlada nije napravila nikakve podneske u tom pogledu.

106. Prema sudskoj praksi Suda podnosilac predstavke ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u onoj mjeri u kojoj je dokazano da su stvarno i nužno nastali i da su bili razumnog iznosa. U ovom slučaju, s obzirom na činjenicu da podnosilac predstavke nije podnio nikakve dokumente iz koji bi bilo vidljivo da su potraživani iznosi nastali, Sud u cijelosti odbija zahtjev za naknadu troškova i izdataka.

IZ TIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

1. Spaja s meritumom Vladin preliminarni prigovor u pogledu statusa žrtve;
2. Proglašava zahtjev koji se tiče navodnog kršenja člana 14. u vezi s članom 8. dopuštenim, a ostatak predstavke nedopuštenim;
3. Presuđuje da je došlo do kršenja člana 14. u vezi s članom 8. Konvencije i odbija gore spomenuti preliminarni prigovor.
4. Presuđuje da utvrđivanje kršenja samo po sebi predstavlja zadovoljavajuće pravednu naknadu za nematerijalnu štetu koju je podnosilac predstavke pretrpio;
5. Odbija ostatak predstavke za pravednu naknadu.

Sačinjeno na engleskom jeziku i objavljeno u pismenom obliku 2. marta 2010. godine, u skladu sa pravilom 77 stavovima 2 i 3 Pravilnika Suda.

Lawrence Early
Sekretar

Nicolas Bratza
Predsjednik